

УДК 339.3

JEL Classification: L81; O24; Q17

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202008022>

М. М. ІЛЬЧУК, доктор економічних наук, професор,

член-кореспондент НААН

Л. Л. ПАНКРАТОВА, кандидат економічних наук, доцент

Розвиток торгівлі та проблеми в ланцюгах товаропостачання продовольства в Україні

Мета статті - розкрити сучасний стан і тенденції розвитку внутрішньої торгівлі в Україні та виявити проблемні зони в ланцюгах товаропостачання продовольчих товарів.

Методика дослідження. У дослідженні використано такі методи: діалектичні пізнання процесів і явищ; монографічний - для оцінки наукових здобутків у вивченні проблем внутрішньої торгівлі; емпіричний - щодо комплексної оцінки сучасного стану об'єкта дослідження; індексний - для аналізу темпів розвитку та абстрактно-логічний - для узагальнень і формулювання висновків; експертних оцінок - аналізу аспектів, які недостатньо забезпечені даними офіційної статистики.

Результати дослідження. Розкрито сучасний стан розвитку внутрішньої торгівлі в Україні; виявлено проблеми в ланцюгах товаропостачання продовольчих товарів, такі як «сірі» схеми торгівлі, підвищення ланковості перепродажу зерна, відсутність повноцінної звітності від холдингових структур та інших суб'єктів ринку тощо; намічено шляхи вирішення виявлених проблем.

Елементи наукової новизни. Набули подальшого розвитку теоретичні положення щодо розвитку внутрішньої торгівлі в Україні, виявлено реальні темпи росту (падіння) оптового і роздрібного товарообороту з урахуванням інфляційних процесів та чинники, що їх стримують.

Практична значущість. Наведені аргументи щодо об'єктивних та суб'єктивних чинників розвитку внутрішньої торгівлі, обмеженості даних офіційної статистики, проблем у ланцюгах товаропостачання слугують доказовою базою для здійснення низки заходів поліпшення ситуації. Рис.: 5. Бібліогр.: 13.

Ключові слова: внутрішня торгівля; оптовий (гуртовий) товарооборот; роздрібний товарооборот; ланцюг товаропостачання; ланковість товароруку; продовольчий ланцюг.

Ільчук Микола Максимович - доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НААН, завідувач кафедри організації підприємництва та біржової діяльності, Національний університет біоресурсів і природокористування України (03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 11)

E-mail: organizing_chair@nubip.edu.ua

Панкратова Любов Леонтіївна - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри організації підприємництва та біржової діяльності, Національний університет біоресурсів і природокористування України (03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 11)

E-mail: organizing_chair@nubip.edu.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-1403-9454>

Постановка проблеми. Вимоги сучасного суспільства зумовлюють трансформацію ланцюгів товаропостачання: якщо раніше основна частка доданої вартості створювалася у виробництві, то сьогодні усе більшу частку формує сфера сервісно-збутового обслуговування, яка включає торгівлю, маркетингові дослідження, рекламу, упаковку, промоцію і т. д. Торговельна діяльність набуває дедалі більшої ваги: від уміння вигідно представити товар залежить зацікавленість в купівлі його споживачами. Розуміння

потреб суспільства виступає ключовим чинником розширення внутрішнього попиту на споживчі товари.

Саме тому на часі надзвичайно важлива оцінка сучасних тенденцій розвитку торгівлі: кількісних параметрів та якісних показників торгової діяльності на основі існуючих статистичних даних, інших інформаційних джерел, таких як експертні оцінки, інформація на сайтах профільних асоціацій та роздрібних мереж тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тенденції та проблеми розвитку внутрішньої торгівлі всебічно вивчали такі вітчизняні вчені, як Н. О. Голошубова, О. О. Ка-

вун, В. М. Торопков та ін. [7]; А. А. Мазаракі, В. Д. Лагутін, А. Г. Герасименко та ін. [2]; Ю. М. Уманців, О. І. Міняйло, В. В. Чудак [9] тощо. Значний доробок цих вчених став опорною базою для проведення досліджень. Проте на нинішньому етапі важливо оцінити секторальні трансформації показників оптової і роздрібною торгівлі з урахуванням інфляційних процесів та сучасних викликів. Також важливо виявити основні причини деформацій у сфері товарного обігу продовольства для розробки пропозицій щодо їх усунення.

Мета статті - розкрити сучасний стан і тенденції розвитку внутрішньої торгівлі в Україні та виявити проблемні зони в ланцюгах товаропостачання продовольчих товарів.

Виклад основних результатів дослідження. Внутрішня торгівля в Україні включає оптову (гуртову) та роздрібну торгівлю, а критерієм віднесення до тієї чи іншої групи слугує, насамперед, переважаючий тип покупця (споживача) і характер використання товару:

- в оптовій торгівлі - це перепродаж товарів іншим суб'єктам господарювання для використання у виробничій діяльності або для подальшого перепродажу;

- у роздрібній торгівлі - це перепродаж товарів для особистого споживання або домашнього користування переважно населенням.

Останнім часом особливої гостроти набула проблема розмежування і взаємодії оптової та роздрібною торгівлі. У сучасній торговельній практиці це проявляється тоді, коли оптові бази та гуртові ринки реалізують продукцію як оптовими партіями, так і в роздріб, або оптово-роздрібні підприємства, такі як METRO, FOZZY виконують водночас функції дрібнооптової і роздрібною торгівлі і т.ін. Обсяг продажу або форма оплати не можуть бути критеріями для розмежування оптової і роздрібною торгівлі, зазначає А. А. Мазаракі та ін. [2, с. 14]. Наразі важко встановити абсолютні критерії, які б однозначно відділили один вид торгівлі від іншого.

Разом із тим для аналізу розвитку гуртової торгівлі основним кількісним показником виміру залишається оптовий товарооборот, для аналізу роздрібною торгівлі - роздрібною товарооборот. Для оцінки тенденцій і перспектив розвитку агропродовольчого ринку України розглянуто поетапно: спочатку показники оптової торгівлі продовольством та сільськогосподарською продукцією, яка виступає сировинною базою для виробництва продовольчих товарів. Наступний етап - здійснення аналізу відповідних показників роздрібною торгівлі.

Оптові торговці виконують ряд важливих функцій, зокрема: зберігають товарні запаси багатьох постачальників і забезпечують необхідним товаром роздрібні підприємства, тим самим зменшуючи їхні ризики, пов'язані зі зберіганням продукції. Оптові торговці зменшують навантаження на збутову службу великих виробників, які не вважають економічно доцільним займатися реалізацією продукції дрібними партіями та проводити спеціальні дослідження з оцінки потреб споживчого ринку.

Обсяги оптового товарообороту демонструють вартість проданих гуртовими партіями товарів підприємствам та організаціям (крім населення), як у межах України, так і на експорт. Протягом 2010-2014 рр. обсяги оптового товарообороту значних змін не зазнали, тоді як з 2015 р. почали досить стрімко зростати (рис. 1). Загальний оптовий товарооборот зріс за 10 років у 2,34 раза, від 994,0 млрд грн у 2010 р. до 2322,2 млрд грн у 2019 р. Оптовий товарооборот продовольчих товарів зріс меншою мірою - в 2 рази, від 193,8 млрд грн до 392,2 млрд грн.

Для розуміння реальної динаміки обсягу оптового товарообороту за нестабільності економіки слід враховувати інфляційні процеси в такий період. Для цього використовують індекси фізичного обсягу товарообороту в порівнянних цінах, які демонструють реальне зростання показників рік до року, нівелюючи чинник зміни цін.

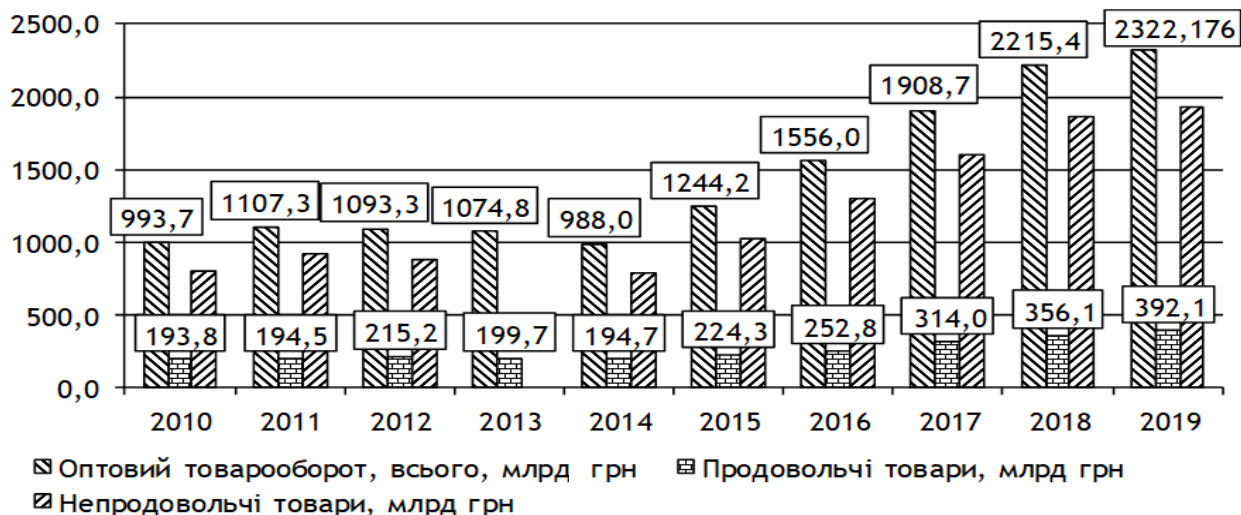

Рис. 1. Динаміка оптового товарообороту в Україні, 2010-2019 рр.

Джерело: Сформовано за даними [3].

На основі ланцюгових індексів фізичного обсягу оптового товарообороту розраховано базисні індекси за формулою (1), вибравши 2010 р. за 100%.

$$\frac{\sum q_1 p_0}{\sum q_0 p_0} \cdot \frac{\sum q_2 p_0}{\sum q_1 p_0} = \frac{\sum q_2 p_0}{\sum q_0 p_0} \quad (1)$$

З'ясувалося, що фізичний обсяг оптового товарообороту за останні роки (особливо починаючи з 2014 р.) суттєво менший від показників 2010-2011 рр. У 2019 р. він виявився на 24,2% меншим за аналогічний показник у 2010 р. (рис. 2).

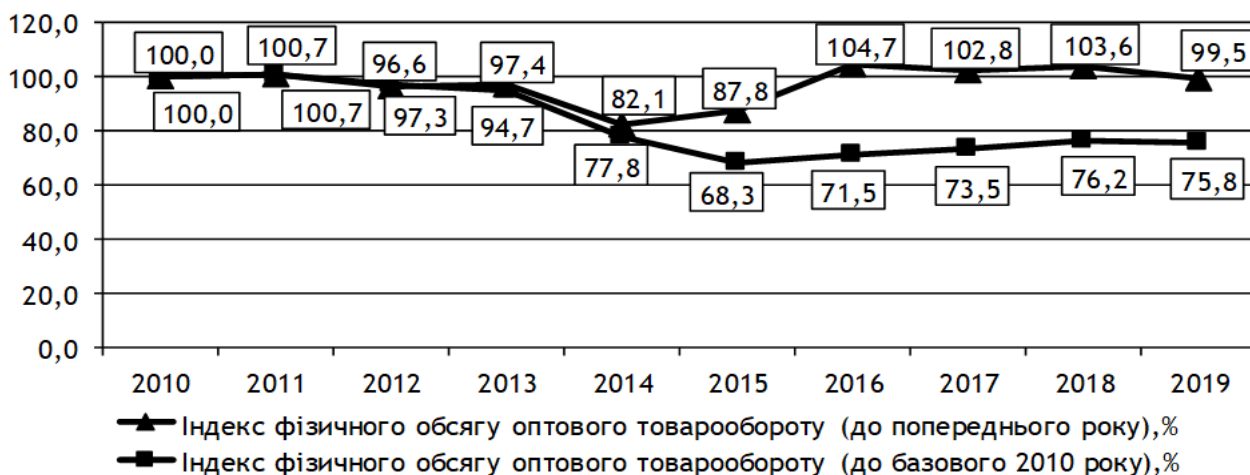

Рис. 2. Динаміка індексів оптового товарообороту в Україні, 2010-2019 рр.

Джерело: Сформовано за даними [3].

Відставання темпів росту оптового товарообороту пов'язано із загальною економічною кризою, нестабільним суспільно-політичним становищем та постійною трансформацією законодавчого поля для бізнесу, що в буквальному сенсі паралізує інвестиційний інтерес до України. Суттєвим чинником недостатніх темпів росту оптового товарообороту слугують воєнні дії на Сході, що призвели до скорочення кількості населення в Україні та зниження їхніх доходів.

Окрім перелічених вище об'єктивних причин, наявні ще й інші чинники, такі як непрозорі схеми реалізації продукції, збут

контрабанди та готівкові розрахунки, які навряд чи потрапляють в повному обсязі до органів офіційної статистики. Попередні результати дослідження компанії Ernst & Young «Зниження рівня тіньової економіки України через використання електронних платежів» свідчать, що четверту частину від офіційного ВВП України, або 846 млрд гривень, становлять тіньові операції. Компанія Ernst & Young провела подібні дослідження у 33 країнах світу, серед яких Чеська Республіка, Польща, Словенія, Словаччина, Хорватія, Болгарія, Сербія, Боснія і Герцеговина. Історично рівень тіньової економіки се-

ред зазначених країн коливався від 10,1 до 26,9% від обсягу ВВП [4]. В Україні він був також на досить високому рівні - 23,8% від офіційного ВВП за 2018 р.

Стосовно оптової торгівлі сільськогосподарською продукцією, то тут існують свої «тригерні точки». Зокрема, «сірий» продаж зерна за готівку, який ніде не обліковується. За оцінкою супутникового онлайн-сервісу EOS Crop Monitoring, майже кожен десятий гектар української сільськогосподарської землі перебуває в тіні, тобто де-юре поля не існує, а де-факто – на ньому збирають врожай. Вартість врожаю з таких полів у 2019 р. перевершила 88,5 млрд грн [1]. За різними оцінками, частка тінювого ринку зерна в Україні досягає щонайменше 40% від загального обсягу зернового ринку [8]. Це обсяги продукції, які ніде не обліковуються, вони не потрапляють під оподаткування, їх «не бачить» офіційна статистика.

Найчастіше подальший шлях «сірого» зерна - це «сірий» експорт. І тут державний бюджет знову втрачає через незаконне виведення прибутків за кордон, зокрема через експортну торгівлю сільськогосподарською продукцією. Проведений вітчизняними науковцями аналіз у сфері міжнародної торгівлі українським зерном виявив викривлення, дезінформування у фізичних обсягах та вартості продукції, що призводить до значних втрат державного бюджету [13].

Як показує аналіз обсягів і структури оптового товарообороту підприємств оптової торгівлі за видами економічної діяльності (клас за КВЕД-2010), у 2019 р. частка оптової торгівлі сільськогосподарською сировиною та живими тваринами була на рівні 8,4%, оптова торгівля продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами - 15,6%. Отже, сукупна частка сільськогосподарської сировини та продовольства в оптовому товарообороті становить сьогодні близько четвертини (24%).

Характерно, що в останні три роки (2017-2019 рр.) темпи зростання оптової торгівлі сільськогосподарською продукцією (124,0%) і продовольством (126,6%) перевищували темпи зростання оптової торгівлі іншими товарами (119,7%), що пов'язано з активним нарощуванням обсягів збуту сільськогосподарської продукції на експорт, насамперед зерна, олійних культур та продуктів їх переробки (борошна, олії, шроту тощо).

Розширення виробництва продукції створює додаткові робочі місця і в інших сферах, зокрема у сфері торгівлі, де з'являються підприємства, які свою підприємницьку діяльність організовують з огляду на можливість отримати прибуток від посередницької діяльності.

Кількість таких посередників можна оцінити за показником ланковості товароруку. Ланковість товароруку (перепродажу) - важливий показник оптової торгівлі, який констатує число переходів товару від одного власника до іншого. Причому слід розуміти, що внаслідок збільшення кількості ланок на шляху руху продукції від виробника до кінцевого покупця (споживача) збільшується ціна продукції та знижується її доступність для споживача.

У 2019 р. по групі продовольчих товарів згаданий показник становив у середньому 2,3, що відповідає рівню 2017 р. Найвищий показник ланковості перепродажу відзначено щодо таких продовольчих товарів, як вироби тютюнові - 5,3; яйця - 3,4; олії рослинні - 3,2; рис - 2,9 та борошно - 2,8.

За останні три роки суттєво зріс показник ланковості перепродажу зерна: по пшениці він був на рівні 3,4 у 2017 р., а став - 4,9 у 2019 р., по кукурудзі зріс від 4 до 4,2; по ячменю - від 3,4 до 4,2. Це є свідченням надмірної кількості посередників, які намагаються «заробити» на зерновому трейдингу, але не в змозі виконувати повний комплекс послуг цивілізованого оптового підприємства, не мають потужностей для кваліфікованого зберігання й транспортування продукції або достатніх фінансових ресурсів і тому змушені перепродувати дрібні партії зерна малим, середнім посередникам і т.д., а ті у свою чергу великим трейдерам, транснаціональним компаніям.

Велика кількість посередників для ринку - це позитивне явище, бо створює конкуренцію серед закупівельників зерна, але не в тому випадку, коли вони утворюють довгі вертикальні ланцюги товаропостачання, у середині яких багато ланок перепродажу однієї й тієї ж партії зерна між його перекупниками. Чим довший ланцюг просування продукції до кінцевого покупця - тим нижча ціна для виробника, який знаходиться на початковій ланці ланцюга.

Для подальшого вивчення тенденцій розвитку внутрішньої торгівлі продовольством необхідно виконати аналіз роздрібного то-

варообороту, який виступає завершальною фазою товарообігу і в класичному розумінні цього поняття не передбачає перепродажу, а демонструє обсяги купівлі споживчих товарів населенням.

За існуючою системою статистичних спостережень внутрішньої торгівлі на споживчому ринку розрізняють такі основні групи суб'єктів господарювання, що здійснюють продаж споживчих товарів:

- підприємства (юридичні особи), основним видом економічної діяльності яких є роздрібна торгівля;

- фізичні особи-підприємці, основним видом економічної діяльності яких є роздрібна торгівля.

Офіційна статистика обліковує такий узагальнений показник, як *оборот роздрібною торгівлю*, який включає дані щодо роздрібно-го товарообороту по обох цих групах підприємств (юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців). Показник розраховується згідно з Методикою розрахунку обороту роздрібною торгівлю з урахуванням діяльності фізичних осіб-підприємців, затвердженою наказом Держстату від 04.04.2016 № 53 [5].

Проте поглиблена інформація по видах торгівлі, відображена лише за даними підприємств роздрібною торгівлю (юридичних осіб), частка роздрібно-го обороту яких за останні роки збільшилася від 51,7%, у 2010 р. до 72,5% у 2019 р., слугує підтвердженням витіснення дрібних форм торгівлі з ринку.

Місце дрібних форм торгівлі займають великі підприємства - юридичні особи. Насамперед це розвинуті торгові мережі у ви-

гляді холдингових структур, в окремих випадках із материнською компанією за межами України. Саме тому до органів офіційної статистики потрапляє неповна інформація від холдингових структур, адже вітчизняне законодавство не зобов'язує вести консолідовану фінансову звітність. Більшість мережових структур бізнесу не оформлені офіційно, питання інформаційного наповнення процесу аналізу вирішується переважно за рахунок проведення анкетних та експертних опитувань, зазначає О. О. Голошубова [7, с. 89-97]. Тому для об'єктивної оцінки торговельної галузі потрібно якнайшвидше вирішити питання наповненості реальними даними інформаційні ресурси органів офіційної статистики.

Великі торговельні мережі набувають сьогодні все більшої ринкової ваги і пред'являють до своїх партнерів - виробників і постачальників жорсткі вимоги, що мають системний характер (це, зокрема, вартість входження, маркетинговий бонус тощо) [9, с. 152]. Більше того, завдяки власним торговим маркам («private label») торгові мережі витісняють з магазинів традиційних виробників продукції. Це загальносвітовий тренд, який потрібно враховувати традиційним виробникам продовольства [12].

Частка продовольчих товарів в обсягах роздрібно-го товарообороту підприємств (юридичних осіб) залишається досить стабільною за останні 10 років - 38,9-43,3%. Обсяг загально-го роздрібно-го товарообороту за 2010-2019 рр. зріс у 2,8 рази, тоді як по продовольчих товарах зростання було дещо вищим - у три рази (рис. 3).

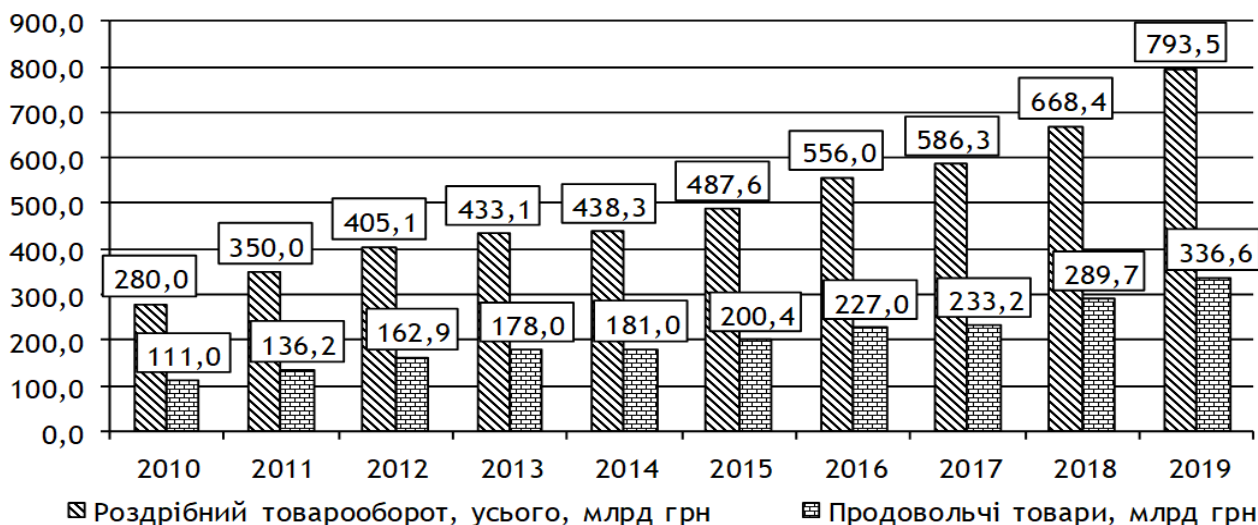

Рис. 3. Динаміка роздрібно-го товарообороту в Україні, 2010-2019 рр.

Джерело: Сформовано за даними [3].

Для аналізу реальних темпів зростання роздрібно-товарообороту продовольчих товарів розраховано базисні індекси фізичного обсягу роздрібно-товарообороту продовольчих товарів у порівнянних цінах 2010 р. на основі ланцюгових індексів, згідно з Методичними рекомендаціями розрахунку

індексів фізичного обсягу роздрібно-товарообороту [6].

Починаючи з 2016 р. спостерігаються зростаючі темпи росту роздрібно-товарообороту. Порівняно з 2010 р. фізичні обсяги роздрібно-товарообороту зросли в 2019 р. на 43,6% (рис. 4).

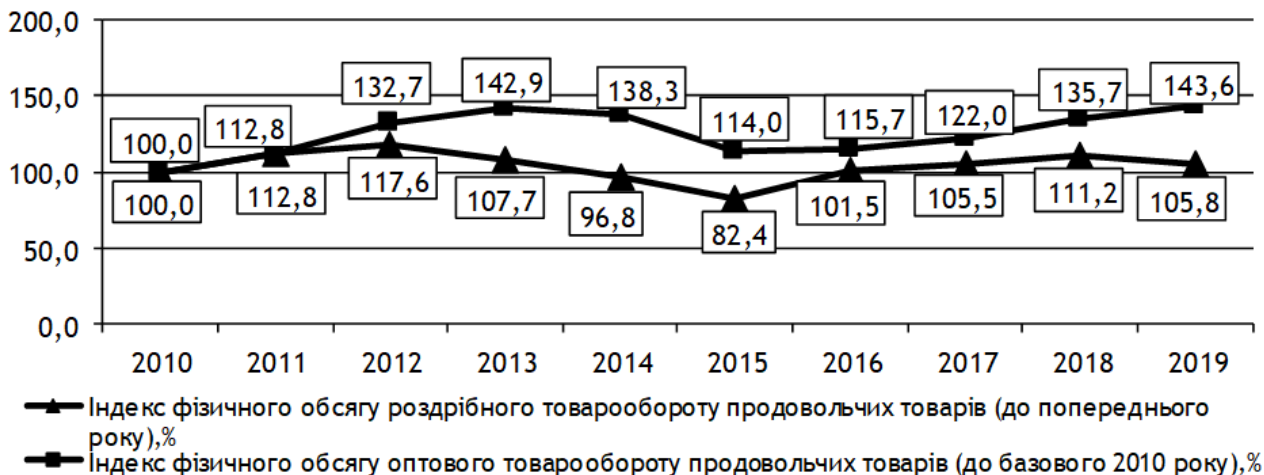

Рис. 4. Динаміка індексів роздрібно-товарообороту продовольчих товарів в Україні, 2010-2019 рр.

Джерело: Сформовано за даними [3].

До позитивних характеристик вітчизняного продовольчого ринку можна віднести те, що лівова частка продовольства виробляється в Україні - 80% у 2019 р. проти 88,2% у 2010 р. (рис. 5). Деяке збільшення частки імпортованої продовольчої продукції, на наш погляд, це закономірний процес, адже

ринки стають більш відкритими, а світ глобалізованим. Пересічні українці до пандемії COVID-2019 мали достатньо можливостей для подорожей та роботи за кордоном. Поінформованість споживачів викликає інтерес до певних видів продукції зарубіжного виробництва.

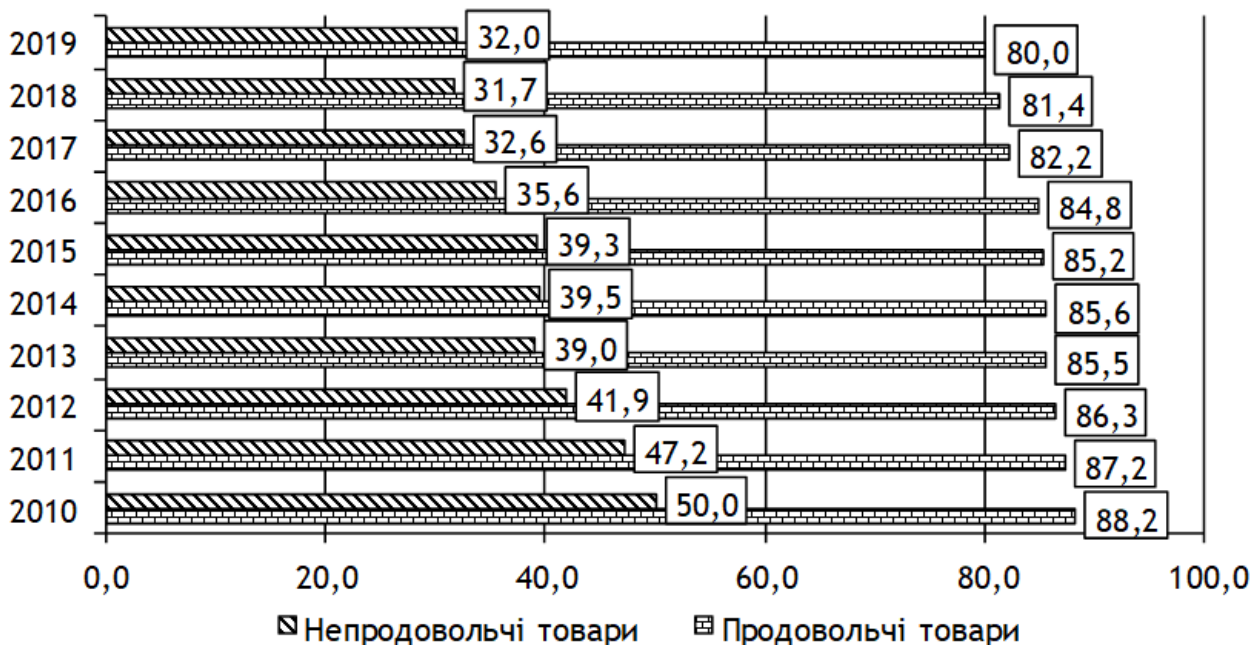

Рис. 5. Частка продажу підприємствами роздрібно-торгівлі товарів, які вироблені на території України в 2010-2019 рр., %

Джерело: Сформовано за даними [3].

Стосовно непродовольчих товарів, то тут ситуація виглядає значно гірше - частка продажу підприємствами роздрібною торгівлю непродовольчих товарів, вироблених на території України, становила 32% у 2019 р. проти 50% у 2010 р., що свідчить про експансію непродовольчих зарубіжних товарів на український ринок.

Висновки. Встановлено, що за останні роки обсяги оптового товарообороту в Україні на 24,2% менші порівняно з показниками 2010 р., за умови врахування інфляційних процесів у розрахунках. Окрім об'єктивних чинників, які стримують розвиток оптової торгівлі, наявні ще й суб'єктивні чинники, зокрема «сірі» схеми торгівлі, що «затіняють» ринок і викривляють реальні її обсяги. У сільському господарстві - це торгівля зерном, олійними культурами «з-під комбайна», що у свою чергу зумовлює «сірий» експорт. Ці питання потребують негайного вирішення, адже проблеми не лише в недостовірній інформації, а, насамперед, у недоотриманні податкових надходжень у бюджет як на етапі продажу продукції фермером, так і на наступних ланках товаропостачання. Як з'ясувалося, кількість цих ланок саме по зерну істотно зросла. Підвищення показника ланковості у вертикальному ланцюгу «виробник - кінцевий покупець (споживач)» негативно впливає на його учасників, які знаходяться на початку ланцюга

(для них ціна занижується) та наприкінці ланцюга (для них ціна завищується).

У роздрібній торгівлі темпи росту роздрібного товарообороту продовольчих товарів за останні роки перевищували рівень 2010 р. на 43,6%, що є позитивним явищем. Проте й тут помітні викривлення та недорахунки. З одного боку, неповна інформація, яку можуть подавати холдингові структури, з іншого - викривлення звітності дрібними підприємцями-фізичними особами (але чисельність останніх зменшується).

Для вирішення усіх зазначених вище проблем важливо запровадити прозорі схеми господарської та комерційної діяльності: повноцінний облік сільськогосподарських земель та їх ефективно оподаткування, запровадження механізмів моніторингу врожайності на полях та недопущення фальсифікації даних про урожай, перехід на електронну систему торгівлі, трансфертне ціноутворення для холдингових структур, насамперед в експортно-імпортних операціях тощо.

Негативними для розвитку дрібного підприємництва стали тенденції витіснення великими торговельними мережами малих форм торгівлі. Але це тенденція, яка поширюється по усьому світу, так само як тенденція витіснення товарів традиційних виробників продукцією торгових мереж «private label». Ці та інші питання будуть напрямами проведення подальших наукових розвідок.

Список бібліографічних посилань

1. В Україні оцінили врожай з незареєстрованих полів. 2020. URL : <https://ua.korrespondent.net/business/economics/4184346-v-ukraini-otsinyly-vrozhai-z-nezareiestrovanykh-poliv>.
2. Внутрішня торгівля України : монографія / авт. кол. А.А. Мазаракі, В. Д. Лагутін та ін. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 864 с.
3. Внутрішня торгівля. *Державна служба статистики України*. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Дослідження тіньової економіки в Україні: майже чверть ВВП - або 846 млрд гривень - перебуває в тіні. *Прес-служба Мінекономіки*, 2020. URL : <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=b2fe7b9f-4e8a-487f-b3f7-ecd29c1c79c6&title=DoslidzhenniaTinovoiEkonomikiVUkraini-MaizheChvertVvpAbo846-MlrdGrivenPerebuvaVTini>.
5. Методика розрахунку обороту роздрібною торгівлю з урахуванням діяльності фізичних осіб-підприємців. *Державна служба статистики України*, 2016. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Методичні рекомендації розрахунків індексів фізичного обсягу роздрібного товарообороту, від 06.11.2000, № 353. *Державна служба статистики України*. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Підприємницькі мережі в торгівлі : монографія / Н. О. Голошубова та ін. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. 344 с.
8. Тінювий ринок зерна в Україні складає 40%. (2018). URL : <https://agravery.com/uk/posts/show/tinovyj-rinok-zerna-v-ukraini-skladae-40>.

References

1. V Ukraine otsinyly vrozhai z nezareiestrovanykh poliv [In Ukraine, the harvest from unregistered fields was estimated]. (2020). Retrived from: <https://ua.korrespondent.net/business/economics/4184346-v-ukraini-otsinyly-vrozhai-z-nezareiestrovanykh-poliv> [In Ukrainian].
2. Mazaraki, A.A., Lahutin, V.D., Herasymenko, A.H., Vysochyn, I.V., Trubei, O.M., Blank, I.O., et al. (2016). Vnutrishnia torhivlia Ukrainy: monohrafiia [Domestic trade of Ukraine: monograph]. Kyiv : Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t [In Ukrainian].
3. Vnutrishnia torhivlia. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Domestic trade. State Statistics Service of Ukraine] Retrived from: <http://www.ukrstat.gov.ua/> [In Ukrainian].
4. Doslidzhennia tinovoi ekonomiky v Ukraini: maizhe chvert VVP - abo 846 mlrd hryven - perebuvaie v tini. Pres-sluzhba Minekonomiky [Study of the shadow economy in Ukraine: almost a quarter of GDP - or 846 billion hryvnia - is in the shadows]. (2020). Retrived from: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=b2fe7b9f-4e8a-487f-b3f7-ecd29c1c79c6&title=DoslidzhenniaTinovoiEkonomikiVUkraini-MaizheChvertVvpAbo846-MlrdGrivenPerebuvaVTini> [In Ukrainian].
5. Metodyka rozrakhunku oborotu rozdrubnoi torhivli z urakhuvanniam diialnosti fizychnykh osib-pidpriyemtsiv. [Methods of calculating the turnover of retail trade, taking into account the activities of individual entrepreneurs]. (2016). Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Retrived from: <http://www.ukrstat.gov.ua/> [In Ukrainian].

9. Уманців Ю. М., Міняйло О. І., Чудак В. В. Тенденції розвитку внутрішньої торгівлі України. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 7. С. 151-162.

10. Шпикуляк О. Г. Інституції аграрного ринку : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2009. 480 с.

11. Шпикуляк О. Г. Інституціональні аспекти регулювання аграрного ринку. *Економіка АПК*. 2008. № 5. С. 114-121.

12. Calvo Porral C., Levy-Mangin J.-P. Food private label brands: the role of consumer trust on loyalty and purchase intention. *British Food Journal*. 2016. Vol. 118. No. 3. P. 679-696. <https://doi.org/10.1108/BFJ-08-2015-0299>.

13. Kvasha S., Pankratova L., Koval V., Tamošiūnienė R. Illicit Financial Flows in Export Operations. *Agricultural Products. Intellectual Economics*. 2019. № 13(2). P. 195-209. <https://doi.org/10.13165/IE-19-13-2-10>.

6. Metodichni rekomendatsii rozrakhunkiv indeksiv fizychnoho obsiahu rozdrubnogo tovarooborotu vid 06.11.2000 r. # 353 [Methodical recommendations for calculations of indices of physical volume of retail trade turnover from 06.11.2000 No. 353]. (2000). Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua/> [In Ukrainian].

7. Holoshubova, N.O., Kavun, O.O., Toropkov, V.M., Behl-rashvili, O.P., Hryhorenko, T.M. (2014). Pidpriemnytski merezhi v torhivli: monohrafiia [Entrepreneurial networks in trade: a monograph]. Kyiv: Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t [In Ukrainian].

8. Tinovy rynok zerna v Ukraini skladaie 40% [The shadow grain market in Ukraine is 40%]. (2020). Retrieved from: <https://ua.korrespondent.net/business/economics/4184346-v-ukraini-otsynly-vrozhai-z-nezareiestrovanykh-poliv> [In Ukrainian].

9. Umantsiv, Yu.M., Miniailo, O.I. & Chudak, V.V. (2016). Tendentsii rozvytku vnutrishnoi torhivli Ukrainy [Trends in the development of domestic trade in Ukraine]. *Aktualni problemy ekonomiky*, (7), pp. 151-162 [In Ukrainian].

10. Shpykuliak, O.H. (2009). Instytutsii aharnoho rynku: monohrafiia [Agrarian market institutions: monograph]. Kyiv: NNTs «ІАЕ» [In Ukrainian].

11. Shpykuliak, O.H. (2008). Instytutsionalni aspekty rehuliuвання aharnoho rynku [Institutional aspects of agricultural market regulation]. *Економіка АПК*, 5, pp. 114-121 [In Ukrainian].

12. Calvo Porral, C. and Levy-Mangin, J.-P. (2016). Food private label brands: the role of consumer trust on loyalty and purchase intention. *British Food Journal*, vol. 118, No. 3, pp. 679-696. Retrieved from: <https://doi.org/10.1108/BFJ-08-2015-0299> [In English].

13. Kvasha, S., Pankratova, L., Koval, V. & Tamošiūnienė, R. (2019). Illicit Financial Flows in Export Operations with Agricultural Products. *Intellectual Economics*, 13(2), pp. 195-209 [In English]. DOI: <https://doi.org/10.13165/IE-19-13-2-10>.

Ilchuk M. M., Pankratova L. L. Food products trade development and food supply chain problems in Ukraine

The purpose of the article is to reveal the current state and trends in domestic trade development in Ukraine and to identify problem areas in the food supply chains.

Research methods. *The following methods were used such in the research: dialectical methods of processes and phenomena cognition; monographic method for assessing scientific achievements in the domestic trade study; empirical method for a comprehensive assessment of the study object current state; the method of expert assessments for the activity areas analysis that are not sufficiently provided with official statistics; index method for the pace of development analysis and abstract-logical for generalizations and formulation of conclusions.*

Research results. *The current state of domestic trade development in Ukraine and problems in food supply chains are revealed, such as: "gray schemes" of trade, increase in grain resale, lack of full reporting by holding structures and other market participants, etc.; ways to solve the identified problems are outlined.*

Scientific novelty. *Theoretical provisions on the domestic trade development in Ukraine were further developed, the real growth rates (falls) of wholesale and retail trade, taking into account inflationary processes and the constrain factors, were revealed.*

Practical significance. *The arguments presented in the article regarding the objective and subjective domestic trade development factors, official statistics limited data, supply chain problems are the evidence base for a number of measures implementation to improve the situation. Figs.: 5. Refs.: 13.*

Keywords: *domestic trade; wholesale turnover; retail turnover; supply chain; link traffic; food chain.*

Ilchuk Mykola Maksymovych - doctor of economic sciences, professor, corresponding member of NAAS, head of the department of organisation of entrepreneurship and exchange activities, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (11, Heroiv Oborony St., Kyiv, 03041)

E-mail: organizing_chair@nubip.edu.ua

Pankratova Liubov Leontiivna - candidate of economic sciences, associate professor (docent), associate professor (docent) of the department of organisation of entrepreneurship and exchange activities, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (11, Heroiv Oborony St., Kyiv, 03041)

E-mail: organizing_chair@nubip.edu.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-1403-9454>

Ильчук Н. М., Панкратова Л. Л. Развитие торговли и проблемы в цепях товаропоставок продовольствия в Украине

Цель статьи - раскрыть современное состояние и тенденции развития внутренней торговли в Украине и выявить проблемные зоны в цепях товаропоставок продовольственных товаров.

Методика исследования. *В исследовании использованы такие методы: диалектические познания процессов и явлений; монографический - для оценки научных достижений в изучении проблем внутренней торговли; эмпирический - относительно комплексной оценки современного состояния объекта исследования; индексный - для анализа темпов развития и абстрактно-логический - для обобщений и формулировки выводов; экспертных оценок - для анализа аспектов, которые недостаточно обеспечены данными официальной статистики.*

Результаты исследования. *Раскрыто современное состояние внутренней торговли в Украине; выявлены проблемы в цепях товаропоставок продовольствия, такие как «серые» схемы торговли, повышение звенности товародвижения зерна, отсутствие полноценной отчётности от холдинговых структур и других субъектов рынка и т.п.; намечены пути решения выявленных проблем.*

Элементы научной новизны. Получили дальнейшее развитие теоретические положения относительно внутренней торговли в Украине, выявлены реальные темпы роста (падения) оптового и розничного товарооборота с учётом инфляционных процессов и факторов, сдерживающих их.

Практическая значимость. Приведённые аргументы относительно объективных и субъективных факторов развития внутренней торговли, ограниченности данных официальной статистики, проблемы в цепях товаропоставок служат доказательной базой для осуществления ряда мер по улучшению ситуации. Илл.: 5. Библиогр.: 13.

Ключевые слова: внутренняя торговля; оптовый (гуртовою) товарооборот; розничный товарооборот; цепь товаропоставок; звенность товародвижения; продовольственная цепь.

Ильчук Николай Максимович - доктор экономических наук, профессор, член-корреспондент НААН, заведующий кафедрой организации предпринимательства и биржевой деятельности, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины (03041, г. Киев, ул. Героев Обороны, 11)

E-mail: organizing_chair@nubip.edu.ua

Панкратова Любовь Леонтьевна - кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры организации предпринимательства и биржевой деятельности, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины (03041, г. Киев, ул. Героев Обороны, 11)

E-mail: organizing_chair@nubip.edu.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-1403-9454>

Стаття надійшла до редакції 07.08.2020 р.

Фахове рецензування: 14.08.2020 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Ильчук М. М., Панкратова Л. Л. Розвиток торгівлі та проблеми в ланцюгах товаропостачання продовольства в Україні. *Економіка АПК*. 2020. № 8. С. 22 – 30. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202008022>

Ilchuk, M.M. & Pankratova, L.L. (2020). Rozvytok torhivli ta problemy v lantsiuhakh tovaropostachannia prodovolstva v Ukraini [Food products trade development and food supply chain problems in Ukraine]. *Ekonomika APK*, 8, pp. 22 – 30 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202008022>

* * *

Новини АПК

Рентабельність виробництва у фермерських господарствах вища, ніж у сільськогосподарських підприємствах - Юрій Лупенко

За підсумками 2019 року рівень рентабельності виробництва у фермерських господарствах з більшості основних сільськогосподарських культур перевищив аналогічний показник по усіх підприємствах у цілому. Зокрема, рентабельність виробництва у фермерських господарствах по зернових культурах склала торік 14,5 % проти 11,8 % по усіх підприємствах, по насінню ріпаку і кользи - 17,9 % проти 9,4 %, насінню соняшнику - 24,7 % проти 23,5 %, овочах відкритого ґрунту - 18,2 % проти 7,0 %, поінформував директор Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» академік НААН Юрій Лупенко, коментуючи нещодавно оприлюднені дані Державної служби статистики України щодо рівня рентабельності виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах.

Найбільш рентабельним у фермерських господарствах стало виробництво продукції ягідних культур (57,4 % проти 19,8 % в усіх підприємствах), картоплі (50,3 % проти 15,4 %), шишок хмелю (35,9 % проти 9,0 %), проса (28,4 % проти 20,2 %), плодівих культур (25,8 % проти 0,2 %) та насіння соняшнику (24,7 % проти 23,5 %), зазначив науковець.

Торік збитковими для фермерів у рослинництві було виробництво зернобобових культур (-2,5 % проти (-11,5 %)) в усіх підприємствах та цукрового буряку фабричного (-4,8 % проти (-15,1 %)).

Разом із тим, підкреслив Юрій Лупенко, рентабельність виробництва у фермерських господарствах підвищилася по житу, вівсу, гречці, шишках хмелю, картоплі, овочах відкритого ґрунту, фруктах та ягодах, тоді як у цілому по сільськогосподарських підприємствах - лише по житу, вівсу, картоплі та ягодах.

Слід пам'ятати, що більш високі результати фермерів також враховуються при обчисленні загальних показників рентабельності по усіх підприємствах, тим самим збільшуючи їх. Отже, фактична різниця в рентабельності ще більша. За таких обставин можна говорити про переваги фермерського укладу і перспективність його розвитку в Україні, підсумував Юрій Лупенко.

Прес-служба ННЦ «Інститут аграрної економіки»